

ר' יצחק מדרוביץ'

מאת ד"ר אברהם יחושע השיל

תולדותיו

בחוגו של הבעש"ט היו אישים מופלאים אחדים שלפי המסורת לא נמנו בין תלמידיו, אבל התקרבו אליו כחברים והיו קרובים לו ברוח והתלבטו בבעיות שעמדו במרכז המחשבה של תורת הבעש"ט. מקומם חשוב בקורות התקופה הראשונה של החסידות, כי היו בעלי שיעורי קימה ומפורסמים בעולם, ונסיתם או כפיפתם לבעש"ט תרמה הרבה להתפשטותה וגם עיצובה של דרך החסידות. במידה ידועה אפשר למנותם בין מייסדי התנועה.

בין האישים האלה היה ר' יצחק מדרוביץ'. גדול וקדוש שמו בין החסידים, אבל מציאותו ההיסטורית מעורפלת. עובדות חייו ואופיו טרם תוארו. מה היתה דמותו ועמדתו? מאמר זה הוא נסיון ראשון לאסוף אבני בנין לתיאור חייו ודרכו. החומר ההיסטורי הוא מצער, אבל מספיק הוא להוציא את השם המפורסם הזה מתוך תהום האגדה ולהכניסו לתוך מסגרת ההיסטוריה.

על פי מסורת מושפחה היה ר' יצחק נצר ממשפחה מיוחסת, מיוצאי הלציו של ר' יצחק חיות, מחבר ספר "אפי רברבי" (1). מספרים כי ר' אורי מסטרליסק, ה"שרף", אמר: ר' יצחק דרוביץ' היה דור תשיעי לרוח הקודש (2). ובשם ר' יוסף מיאמפאלי מוכרים שעי"ב דורות לא פסקה רוח הקודש ממשפחת בית אבותיו (3).

אביו היה ר' יוסף ווירניק מפיסטין ומפורסם בשם "ר' יוסף איש אמת", ואף הנוצרים כיבדוהו על מידת

(1) "עצי בשמים" לר' ישעיה מושקאט, אב"ד פראג הסמוכה לווארשה, בשער הספר. ר' ישעיה היה חתנו של ר' יצחק מראדביל, בן ר' יחיאל מיכל מזלוטשוב. הדבר נזכר גם בשער הספר "דעת תורה" לר' שלום מרדכי הפהן אב"ד ברעזאן. "אפי רברבי" הוא בתוך הספר "פני יצחק" שהוציא החסיד הגאון מוהר"ר יצחק ש"ן (שיחיה נצח) הנקרא ר' יצחק חיות, והוא קיצור דינים של איסור והיתר בצורה של שיר, עם שני פירושים, "אפי רברבי", "אפי זוטרא". הספר נדפס בקראקא שני"א. בהקדמה נאמר שהמחבר הוא "מגזע חסידו פרובינצא". נוסף על הדינים ומקורותיהם, המחבר נותן לפעמים "חזון, חילוק, פלפול אשכנזי טוב ויפה בעתו", כי הפלפול טוב. "להאיר אור הנפשות ולהלהיב נר הלבבות". חשובה תלונת המחבר "שנשתנו סדרי למוד הישיבות וההיחוד בשערים, ונהלש קול יעקב ופלפול... פעה נהדלדל פלפול הישיבות ונסתהמו הדודי לבבות". בהקדמה המחבר מספיד את בנו הצעיר ר' שמואל שהתחתן "עם האלופ מהר"ר רבי אליעזר מרפשיץ... הדש טבת בו הוקבע יום שבתו והתונתו בו היה גולל ורופק פיסיו ארון חוסתו". על פי ש"ן פיר, "בנסה ישראל", עמוד 612, אליו נתבונן בעל "הזהיר יאיר" בכתבו, "והקורא חילוק ובילוק שחב בהקדמתו יעיר ויראה איך נשתבש ר"ל" ("חות יאיר", סי' ב', קכ"ג). בעל "צמח דוד" כותב עליו: "הרב הגדול אשר שמו יצא בכל תפוצות ישראל והעמיד תלמידים הרבה והרביץ תורה בישראל".

(2) הספדת ר' שלום מרדכי הפהן אב"ד ברעזאן, "מים רבים", עמוד 4. "זכרון לראשונים", עמוד 37.

(3) "מים רבים" לר' נתן נטע הפהן אב"ד קאלביעל, עמוד 137.

האמת שבו וכינוהו בשם "ספראווידליווי". חסידים מספרים שבסוף ימיו עלה ר' יוסף לארץ ישראל. האגדה על מה שעבר עליו בעלותו לארץ נשתמרה בשלשה נוסחאות.

(א) "שמעתי מר' גדליה מבראדיווקע שאמר בשם כמדומה לי ר' אברהם נכד הצדיק ר' יצחק דראביצער, שר' אברהם הנ"ל שמע זה מהצדיק ר' יצחק ראדוויליר, שסיפר לו מוקינו הצדיק ר' יוסף שהיו קורין אותו הגוים יאסי שפראווידליווע. כשהפך הבעש"ט ז"ל ליסע לא"י עם מגין שלו ושמע ר' יאסלי הנ"ל ונסע אל הבעש"ט להיות ממגין שלו וליסע לא"י ולא היה לו כ"א טלית ותפילין ולא שום דבר על הוצאות. ומתחלה נתרצה הבעש"ט, רק אנשי הבעש"ט עכבו ואמרו להבעש"ט: לא נוכל לסבול טרחה, כי אדם גדול הוא ג"כ, וצריכים לשמשו ג"כ, וגם אין לו הוצאות. ופיתו את הבעש"ט, ולא אמר לו הבעש"ט כלום, עד כמדומה לסעודה ג' של שבת, ובסעודה הנ"ל גילהו שלא יסע עמם. והכה ר' יוסף בידיו ואמר לבעש"ט: אתם נוסעים לא"י אבל לא תהיו בא"י, ואני לא אסע ואהיה בא"י. וקנה לו סוט עם עגלה ונסע לגאלאץ. ובנו יחידו ר' יצחק דראביצער נסע ג"כ עמו ללוחו. וכשבא לגאלאץ אמרו לו אנשי העיר: רבי, תעכבו פה עמנו עד שיבואו ספינות, וגם יהיו עת יפה להוריד לים. ולא רצה ועבר את העיר ופגע באיש אשר על הנמל ואמר לו ג"כ כנ"ל, ולא שמע אליו ונסע עד הנמר טינא. ונתן הסוס עם העגלה לעגלון ונפטר מבנו ר' יצחק הנ"ל, גיוגינט. ואמר לו תדע שבאסרו חג האמר קדיש, ותפילין שלי יבואו לך בירושה מא"י. ונסע בנו ר"י הנ"ל לדרסה, ור' יוסף ישב לו על החול רחק מהנמל מעוטף בטלית ותפילין ובעת הזאת נסעה מלכה אחת ממדינות רחוקות כמדומה מאיר לאנד אל התגור בספינה. ועמד עליה בחשול שפים זרק הספינה לנמל של גאלאץ. וכשבאו סמוך לנמל הלכה לטייל וראתה את ר' יוסף מעוטף בטלית, והיא לא ראתה אפשר מעולם יהודי, והשבה שהיא חיה, וקראה להשרים שלה שיקחו הקנה-שריפה ויהרגו היתה הזאת. והלכו כולם להרוג היתה. והיה בתוכם שר אחד שהיה מקודם קאמיסר בעיר שהיה ר"י הנ"ל דר פה. וכשראה אותו הכיר את ר' יוסף ובא אצלו ושאלו מה אתם עושים פה? וא"ל (יאמר לו) אני רוצה ליסע לא"י. מיד אמר השר להמלכה תדע כאשר תקה האיש הנ"ל לספינה תלך בנודאי בטח ושאנן מכל פחד, ותשא חן וחסד בעיני התגור. ונתרצה המלכה שיסע עמה בספינה. ולא רצה ר' יוסף להיות עמה בספינה, ומחמת שראתה כי הוא איש יקר הושיבה אותו בספינה קטנה החולכת אצל הספינה הגדולה מקישר, ובאתה לעיר סטאמבול. וכאשר שמע התגור יצא לקראתה בכבוד גדול ומצאה חן בעיניו. ואמרה להתגור: איני זו מחספינה עד

(לארץ הקודש). ההרה"ק הנ"ל אמר לבנו הרה"ץ ר' איציקל מדראבנטש ז"ל ששאל אותו איך יודע לו יום עליותו השמימה השיב לו מסתמא יודיעו לך מן השמים וכן ה' כי בעבור שנה או שנתיים עמד הרה"ץ ר' איציקל ז"ל הנ"ל באמצע היום פתאום ושלף געלו מעל רגלו וישב על הארץ ואמר כי כעת נפתח אביו הרה"ק ועלה לשמים ואחר עבור איזה חדשים בא מכתב מאה"ק שביום הנ"ל שבק לך היום הרה"ק הנ"ל זלה"ה זי"ע ועכ"ל⁽¹⁾.

אמו של ר' יצחק נקראה "יענטי הנביאה". מספרים שפעם אחת בעת שהיתה מכבדת את הבית, אמרה קדושה, וכאשר שאלו אותה, ענתה, ששמעה קול המלאכים שאמרו קדוש, וענתה אף היא קדוש⁽²⁾.

ר' יוסף איש אמת היה בנו של ר' משה מפוסטין, אב"ד סוויירז (Swierz)⁽³⁾ בגליציה הקרובה לפרמישלאה, שנהרג על קידוש השם. מספרים שר' יוסף שלח לבנו ר' יצחק הומש מארץ הקודש וכתב על הדף: "על אלה אני בוכה, על אבי ר' משה שנהרג על קדוש השם"⁽⁴⁾.

לר' משה מסוויירז, אומרים, מכוונים הדברים של ר' ברוך מקוסוב בספרו "עמוד העבודה": "והנה שמעתי שבדורנו העלילו הגוים דם שקר על איש קדוש אחד שנהרג על קדוש שמו יתברך, ותחבו בו עמוד של עץ מתחתיתו בפנימיות גופו בחוק יד שנקברו כל בני מעיו ונתגלה ראש העמוד אצל אזנו, וזה היה סמוך לליל שיבת, וכל השבוע הזאת לא טעם כלום כי התענה כל הישיבה ימים, וסמוך לקידוש הרגוהו, וקודם מיתתו היה מזמר שירות ותשפחות באהבה עזה, ושאלוהו אם מרגיש איזה כאב, והשיב שיעד עתה לא הרגיש, כי אם עכשיו בעת ששאלוהו אם מרגיש או לא, וכל זה מרוב דבקות מחשבתו באהבה עזה ועצומה בבורא יתברך, ומרוב שמחתו בשעשוע נשמתו העתידה לבא לאחר שעה מועטת בגן לכן לא היתה אף הרגשה להושיט הגשמיים, וסיפת פירוד והסתלקות חייו מגופו לא היתה על ידי הריגה כלל, אלא הוא המית את עצמו על ידי דבוק מחשבתו בו יתברך, ונשארה דבוקה שם, וכסבורין הגוים שעל ידי הריגה נפרדה נשמתו מגופו"⁽⁵⁾.

על יסוד אגדה אפשר להסיק שר' יצחק נולד לפני שנת ת"ס⁽⁶⁾, הוא היה "מגיד מישרים", מספרים שזמן מה שימש כמגיד בדרהוביץ⁽⁷⁾ ושמו נתפרסם בעולם

שיתן ספינה ליהודי הזה שיסע לא"י, וכ"ה (וכן היה) תיכף שלחו אותו לא"י ונפטר בא"י באסרו חג. פאשר פתר יוסף בן היה, והבעש"ט כשבא לק' סטאמבול, אף שידעו שהוא הבעש"ט, לא השגיחו עליו ולא נהגו בו כבוד. כי מן השמים עשו כך ועכבו שלא ליסע לא"י, והיה לו דחקות גדול, שלא היה לו אפילו מזון סעודה אחת, והיתה מקשה לילד בעיר הנ"ל בת גביר אחד, ואמרו אנשים שיקרא להבעש"ט, ולא רצה עד שהגיעה לשערי מות. אז שלח אחר הבעש"ט, וכאשר נכנס הבעש"ט לבית המקשה, תיכף ילדה, ואמר הבעש"ט בזה הלשון: אז דער בחור האט מיך דער זעהין איז ער תיכף ארויס גישפרינגין, וכיבד הגביר מאוד את הבעש"ט והוליכו בכל הדריו והראה לו אוצרותיו ואמר להבעש"ט: קחו לכם פמה שתצאו, וזוה העה בא מכתב מהתוגר שקורין אקאז (פקודה) להתום כל האוצרות של הגביר הנ"ל מהמת עליה שהיה עליה ונשאר הבעש"ט בדחקות גדול מאוד כמקודם, ואחר כך נסתמו מעינות ההכמה ממנו והבין שמן השמים עכבוהו שלא ליסע לארץ ישראל, והיב דעתו למיהדר, וכשהיב דעתו למיהדר, תיכף נתגדל שמו בסטאמבול והיה כל העיר מלאה מהבעש"ט. השם יתברך יתן לנו שנופה לראות משיח במהרה בימינו אמן⁽⁸⁾.

ב) ר' יוסף לעת זקנתו רצה ליסע אל ארץ הקדושה ושמע אשר הרבינו הבעש"ט זצוקלה"ה רוצה גם כן ליסע אל ארץ הקדושה, נסע הרה"ק ר' הנ"ל אל הבעש"ט ובקש ממנו שיקח גם אותו לשם, ורבינו הבעש"ט היה ירא מעונש הקפדה שלו ולכן היה מדהה אותו, והה"ק ר"י הנ"ל הרגיש בזה ואמר לו: אתם תסעו כמו מלכות ולא תבואו לשם, ואני נוסע לשם כמו בעטלערי, ובעזרת השם יתברך אבוא לשם, וכך היה. הבעש"ט נסע ונשבר הספינה והוכרח לשוב לביתו, והרה"ק הנ"ל ישב על שפת הים וספר בידו ולמד שם, ונסעה מטרוניאל אחת על הים וראתה מרחוק איש יושב על שפת הים ושלחה את עבדה לשאול אותו מי הוא זה, ובא העבד ואמר זה הוא הרב ר' יוסף הנקרא ספראוידליווער, וצוהה ליקח אותו על הספינה והביאה אותו אל ארץ הקדושה, ומנחתו כבוד שם⁽⁹⁾.

ג) הרה"ק ר' יוסלי זצ"ל אשר כל העולם יהודים ואינם יהודים עטרוהו בתואר איש אמת ואוה"ע קראוהו בלשונם יוסלי ספראוידליווער אשר לעת זקנתו נסע לאה"ק ויען כי ה' עני לא ה' ביכלתו לשלם בעד הספינה וישב על חוף הים בתקותו שהשם הטוב יזמין לו ספינה ונעשה לו נס כי בא רב החובל עם ספינתו וראה אותו יושב הלך אליו מהספינה וקרא אותו בשמו ואמר שהוא מכיר אותו בעת אשר הוא ה' בעירו בימי עלומיו וה' עני גדול עד שלא ה' כפר להם וכמעט פלחה נפשו מרעבון ולא ה' לו מה להשיב נפשו וריחם עליו אף הרה"ק ר' יוסלי זצ"ל הנ"ל ואמר אז שלח לחמך על פני המים וכו' והכיר אותו כעת ולקחו על הספינה שלו והובילו לאה"ק

(4) מתוך כתביו, על פי המסורת יום ההילולא של ר' יצחק הוא ז' סיון.

(5) "מים רבים", עמוד 137.

(6) "דרכי שלום" י"ה, ב'.

(7) "מים רבים", עמוד 137.

(8) "שם ושארית", עמוד ל'.

(9) "מים רבים", בגילת יוחסין, ז'.

(10) "עמוד העבודה" והוא החלק השני מספר יסוד האמונה, דרוש המהשבה, טשערנאוויץ, תרכ"ג, ר"ג.

(11) פי בנו של ר' יצחק מדרוביץ, ר' יחיאל מיכל, למד תורה אצל ר' יצחק הורוויץ שנולד בשנת תע"ה, "פרכה משולשת", 101. תאריך זה מתקבל על הדעת, כי היה חברו של ר' יחזקאל לנדא, שנולד בשנת תע"ה.

(12) ר' שלום מרדכי הפהן, "דעת תורה", שער הספר, מכנה אותו "מגיד מישרים דק"ק הארחוב ודק"ק דראביטש". עיין גם הספנתו בספר "מים רבים".

פנים אף לגדולי הדור. מספרים שהתווכח פעם עם ר' חיים הכהן ראפפורט⁽²¹⁾, שהיה אב"ד בלבוב. בשבתו בברודי ואחר כך בהורחוב עברו דברי ריבוי בינו ובין רב העיר, ר' יצחק הורוויץ. מתוך הסיפורים על חיכוכים אלה משתקפת המתיחות שהקימה זו בין ה"מכונים" והרבנים. מתיחות זו היתה גורם חשוב בהתפתחות תנועת החסידים.

ר' יצחק הורוויץ והפעש"ט

ר' יצחק הורוויץ נולד בשנת תע"ה (?) לאביו ר' יעקב יוקיל הלוי ששימש אחרי שנת תצ"ה רב בברודי⁽²²⁾. בן י"ג היה כשנשא אשה, רייצא, בתו של הנגיד המפורסם ר' יעקב באב"ד בברודי⁽²³⁾, ששם התחבר ל"חכמי הקלויז"⁽²⁴⁾ שיסד חותנו⁽²⁵⁾. בעיקר התיידד עם ר' יהוקאל לנדא, בעל "נודע ביהודה", שכתב עליו "ידידי הגאון... דבק לי מאח"י⁽²⁶⁾. בברודי ישב בשנות תפ"ה"ק בערך⁽²⁷⁾. בשנת ת"ק (2) (30) ישב על כסא הרבנות בהורחוב שהיתה אז "קהלה גדולה וחשובה, מלאה תלמידי חכמים מובהקים".

בשנת תקט"ו נתקבל ר' יצחק הורוויץ כרב בגלונא בפרוסיה במקום אביו. כשש שנים ישב בגלונא, אבל מפני טכסוכים שהיו לו עם הדיין ר' אשר לעמיל הלוי סג"ל (היה אחר כך רב באייזנשטאט, נפטר בשנת תק"ן) עזב בשנת תקס"א את ארץ פרוסיה ושב לארץ מולדתו וקבע דירתו בברודי. בבואו שם קיבל אותו ר' חיים ראפפורט בברכה. הוא נתמנה אחר כך לרב בברודי ושימש שם ברבנות כשלוש שנים. עם פטירתו של רבי יהונתן אייבשיץ

כ"ר' יצחק דרוביצ'ר"⁽²⁸⁾. דרכו היה לנסוע על פני תבל, להוכיח במישור לבני ישראל ולהשיב רבים מעוון. אף שמוקם מגוריו היה בגליציה ובוואהלין, ביקר פעם בסלוצק שבמדינת ליטא⁽²⁹⁾.

על פי סיפורי אגדה ישב איזה זמן, בשנות תפ"ח"ד ת"ק, בעיר ברודי⁽³⁰⁾, שהיתה אז הקהילה החשובה ביותר בגליציה ומרכז מהלל לתורה. בה ישבו אז חכמי הקלויז המפורסמים כר' יהוקאל לנדא, מחבר ספר "נודע ביהודה", ור' יצחק הורוויץ, ששימש אחר כך רב בהמבורג, בה ישב גם ר' אברהם גרשון מקיטוב, גיסו של הבעש"ט⁽³¹⁾.

ידוע לנו שמספר שנים ישב ר' יצחק באוסטראה, מקום מגוריו של "הקצין המפורסם בדור, פרנס דמדינת וואלין" ר' יוסף יוזפא, המכונה בשם ר' יוזפא אוסטרר. באותו זמן התקיים בערים שונות (כגון האמבורג וברודי) מוסד בשם "קלויז"⁽³²⁾, ור' יוזפא, שהיה עשיר ונדבן, יסד מוסד כזה באוסטראה. הוא "הקדיש בנין חומה, מדור התחתון לבית הכנסת ומדור העליון לבית המדרש". שם ישבו לא פחות מן עשרה בטלנים והגו בתורה יומם ולילה, ור' יוזפא הספיק להם פרנסתם. מהם יצאו רבנים, דיינים מופלגים, מגידים מפורסמים, אשר אחד מהם היה "הרב הצדיק, איש אלהים קדוש מוהר"ר יצחק מדראפיטש זצוק"ל"⁽³³⁾. באוסטראה ישב ר' יצחק קודם שנלקח למגיד מישורים בהורחוב. נכבד היה על אנשי העיר ור' יוזפא התייחס גם אל בנו של ר' יצחק בידדות⁽³⁴⁾.

על פי הסיפורים ב"שבחי הבעש"ט" נתקבל ר' יצחק למגיד מישורים ואולי גם לדיין⁽³⁵⁾ בהורחוב (Horochow) בגליל לודמיר בוואלין⁽³⁶⁾ אחרי שנת ת"ק⁽³⁷⁾.

ר' יצחק מדרוביצ' היה תקיף בדעתו ולא נשא

(13) כך מכונה בצוואת ר' יוזפא אוסטרר שכתבה בשנת תקכ"ב, "מוכרת לגדולי אוסטראה", עמוד 345.

(14) "אמנות צדיקים", סימן נ"ב.

(15) ר' יצחק דרוביצ'ר נר בבראדי בזמן ישיבתו הראשונה של ר' יצחק הורוויץ שם. הסיפור (רמתיים צופים), אליהו זוטא, פ"ד, סימן קט"ז) שישב בברודי בעת שר' יצחק הורוויץ היה אב"ד שם, איננו מדויק, כי זה נתקבל לרב בבראדי בשנת תקי"ד, ור' יחיאל מיכל לא היה צעיר לימים אז. ר' יצחק דרוביצ'ר נפטר פגרה בתק"ה.

(16) עיין מאמרי, ר' גרשון קוטוב, פרשת חיי וועליתו לארץ ישראל, ב"היברו יוג'ון קולג' אנטוואל", כרך כ"ב, ח"ב, עמוד כ"ב והלאה.

(17) "חכמי אה"ו", עמוד 20.

(18) מ. מ. ב. ביבער, "מוכרת לגדולי אוסטראה", עמוד 145 והלאה.

(19) בנו של ר' יצחק הוא היחיד שלא ממשפחתו שר' יוזפא מזכירו בשם בצוואתו: "ומאה זהובים להרבני מ' מיכל בהמנוח הרבני המוכיח המפורסם מ' איצק דראפיטשער". "מוכרת לגדולי אוסטראה", עמוד 345.

(20) "ברכה משולשת", עמוד 102.

(21) ידיעה זו כתאשרת על ידי דברי ר' אברהם דוד אב"ד בוציאין, עיין הערה 22.

(22) על פי "שבחי הבעש"ט" הגיע ר' יצחק להורחוב אחרי שכבר היה שם ר' יצחק האמבורג, והלה עלה על כסא הרבנות בשנת ת"ק בערך. עיין "ברכה משולשת", בהורחוב שימש אז בדיין שני ר' רסאל מייזעלש, מחבר ספר "תוספות שבת".

(23) ר' אברהם דוד אב"ד בוציאין כונה בספרו "אשל אברהם", סימן קט"ו: "מהרב מגיד מישורים מפורסם בשם טוב מוהר"ר צבי הירש מנוחתו כבוד בק"ק נאדבורנא יצ"ו שמעתי סיפור אודות פניו ופיו בן הרב הג' רבן של כל בני הגולה המפורסם בשם טוב מו"ה חיים כ"ץ ע"ה או אביו הג' רבן של כל בני הגולה המפורסם בשם טוב מוהר"ר שמחה כ"ץ ע"ה ראפופארט ובין הרב המוכיח המפורסם בשם טוב מוהר"ר יצחק ע"ה מ"ק"ק דראה פ"ט ש יצ"ו. והיה [ר' יצחק] מגיד מישורים בק"ק הארחוב יצ"ו ובתוך הדברים שאל כבוד הגאון הג"ל את המוכיח הג"ל: האין אומרים וחננו או חננו [בברכה חננו הדעת]. הירעת. זה כמין זה. שמעתי. ואין לפני כעת ספר הקי היד. להרמב"ם ע"ה לעיין בזה". פגרה היה הוויכוח עם ר' חיים, כי אביו ר' שמחה אב"ד בסלוצק, נפטר בשנת תע"ז. עיין "אנשי שב", עמוד 216.

(24) על פי ר' צבי הורוויץ, "ברכה משולשת", עמוד 101 והלאה.

(25) יהוקאל דוקעס, "אהל למושב", עמוד 53.

(26) קאמלהאר, "מופת הדור", עמוד ה', עיין הערה י"א.

(27) עיין מאמרי על ר' גרשון מקיטוב, עמוד כ"ב.

(28) "נודע ביהודה", הניצא אה"ע, סימן קי"ב.

(29) על פי "אמנות צדיקים", סימן מ"א היה "ראש ישיבה" בקלויז.

(30) כך נאמר ב"ברכה משולשת", אבל לא מצאתי ראיה לזה. בשנת תקס"ה הסכים על "עין יעקב", ברלין תקס"ט. בשנת תק"א עוד ישב בהורחוב. השתתף אז ביועץ מדינת וואהלין שהתאסף בקאנסטאנטינופול. עשרה בטבת תק"א, והיה בין הסכמים על הדפסת התלמוד באמסטרדם. בחרם הידוע על הקמיעות שהכריז בברודי, אלול תק"ב, חוזה "החונה בק"ק הארחוב ומצותה פרושה בגליל לאדמיר". עיין "השחר", ח"ה, עמוד 341.

מחלק שיריים לפני אנשיו אשר רובם פכולם המה עמי הארץ אנשי כפרים. ור' יצחק קל עבר על שפתיו. הדברים האלה הובאו אל הבעש"ט. אז צוה לאנשי ברייתו כי בכל שבת ילכו שנים מהם לעת סעודה שלישית לבית הרב ולדבר עליו למען תהיה נחת רוח לאותו צדיק.

הבעש"ט אמר עליו: "דעו כי מן ר"ח אלול עד מרחשון רוח הקודש מופיעה עליו יותר ממני". בימים אלה היה מדבר רק בלשון הקודש, והיה שונה בספרי מוסר ובספרי קבלה יותר מבלמוד התלמוד, ושפך דמעות לפני קונו וצורו באמירת תהילים⁽³⁶⁾. על פי אגדות אחרות אמר עליו הבעש"ט ש"מרח" אלול עד חשוון אינו בעולם הזה, ואמר שרבע שנה יש לו לפניו דרך ארץ". ובנוסף אחר: "רוח הקודש שורה עליו מרח" אלול עד היריד בקרסנא, מחמת שאז היתה אצלו שעת מתן מעות להסוחרים על רוהים ונטרד מעניניו"⁽³⁷⁾.

ר' יצחק, כנראה, גרם הרבה צער לבעש"ט. אָמנם, פעם ראה את הבעש"ט כשעשה "ענין נורא מאד" בסוכה, ובכל זאת אמר: לא דרפו דרפי, נשמתו לענינו ונשמתי לענינו. מספרים כי בהיותו בברודי הלך הבעש"ט לבקר אצל ר' יצחק הורוויץ בשעה מאוחרת בלילה. כשנכנס ביקשהו הבעש"ט לפרש לו ענין בקבלה — "בצירוף שלש אותיות" — ולא ידע ר' יצחק מה להשיב לו. מאז חדל ר' יצחק הורוויץ לרדוף את הבעש"ט, וכששאלו התלמידים את הבעש"ט, מדוע אינו משלם לר' יצחק כגמולו על הדיפות, ענה: מה אעשה כי הוא מגזע כזה אשר יוצאי חלציו פשובים לפני השם יתברך, דבריהם נשמעים⁽³⁸⁾.

בין ר' יצחק הורוויץ לר' יצחק מדרוביץ

על היחסים שבין ר' יצחק הורוויץ ור' יצחק מדרוביץ נשתמרו אגדות אחרות, אין ספק שיש בהן גרעין היסטורי, זכר להיכוכים שהיו ביניהם.

ר' שמחה בונם מפשיסחא, שישב כמה שנים בלבוב, סיפר שבעת שבתו של ר' יצחק הורוויץ על כסא הרבנות בברודי, שימש שם פדיין ר' יצחק מדרוביץ. בדין תורה שנתברר פעם לפניו הוציאו יורשים שטר חוב על אדם אחד, והלה טען שפרע לנפטר, ופסק ר' יצחק הורוויץ שישבעו היורשים שבועה ויטלו את ממנום. אז קם ר' יצחק מדרוביץ ואמר: המת עומד לפנינו ומתחנן שנקרע את השטר כי נפרע הוא "להיות תקון לנשמתו". ולא רצה ר' יצחק הורוויץ לשים לב לדברים אלה, אז גילה ר' יצחק מדרוביץ את עיני ר' יצחק הורוויץ וראה את המת לפניו. אָמנם, הלה לא נתרשם ואמר: "לא בשמים היא ואין משיגהין בבת קול". והשביע את היורשים וכתב פסק

נמנו מנהיגו שלש הקהילות באו"ה (אלטונא, וודנדיק, המבורג) לתת את כתב הרבנות על ראשו. כ"ג שבט תקכ"ה נבחר לאב"ד של אה"ו⁽³¹⁾.

ר' יצחק הורוויץ, אף בהיותו רך בשנים נחשב לאחד מגדולי הדור והרבה רבנים היו מריצים אליו שאלות בדת ודין, באיסור והיתר. ר' יחזקאל לנדא, כאשר שאלו אותו שאלה המורה בעניני נדה, כתב בסוף תשובתו: "ומעתה על זה אני סומך להתיר אשה זו. ובאופן זה שיסכים עמי כבוד מוחותני וש"ב הרב הגאון הגדול המפורסם אב"ד דק"ק הרהוב"⁽³²⁾. אף ר' יהונתן אייבשיץ התפלפל עמו⁽³³⁾. חכמי דורו התפלאו על הריפותו ואצלו לו כבוד רב. עוקר הרים וטוחנן זה בזה בהלכה, היה תקיף בדעתו ולא נשא פנים לגדולי הפוסקים⁽³⁴⁾. גם לפני רבותינו בעלי התוספות לא היה נכנע ופסק כנגדם. עד שר' יחזקאל לנדא כותב עליו: "ומאד אני תמה על מוחותני הגאון: וכי הוא זה דרך החכמים לדחות את דברי התוספות? וכי יש בנו פה לחלוק על התוספות במקום שלא מצאנו מן הקדמונים חולק עליהם? ואפילו בראיות גמורות אין בידנו לדחות דבריהם, קל וחומר בסברות כאלו"⁽³⁵⁾.

בני דורו העריצו אותו גם על קדושתו והרבה אגדות נשתמרו עליו. מספרים שהיה בעל פני והתנהג בפרישות יתירה. לא הסתכל חוץ לארבע אמות. גבות עיניו היו גדולים ונפלים על עיניו ואם אחד המרה את פיו אז הסיר גבות עיניו מעל עיניו והביט על אותו האיש ומיד נענש. תואר פניו היה נורא מאד כמלאך איש אלהים. מי שראה אותו... מיד היתה חרדה גדולה ואוחזת אותו, ואימה גדולה נופלת עליו.

באותה התקופה נתגלה טיבו של הבעש"ט, ויצאו מוניטין שלו בעולם כפועל ישועות ופוקד עקרות. מספרים שר' יצחק הורוויץ וידידו ר' יחזקאל לנדא היו מתלוצצים עליו לעין כל. וכשמסרו דבריהם לבעש"ט, אמר לתלמידיו: "הזהרו מאד בפני שני בני יצחק האלה, כי בזכות שני חכמים אלה, ר' יצחק השחור ור' יחזקאל הצנום מתקיים חצי העולם" (אויף דעם שווארצן איציק און דעם דארן יחזקאל שטייט אַ האַלבע וועלט). על פן אני מצוה אתכם שלא תבהל פיהם לדבר עליהם רעה.

מנהגו של ר' יצחק היה שבמוצאי שבת אחרי שגמר הסעודה השלישית ועדיין לא הגיע הזמן לתפילת מעריב, היה מאד שמח כשאחד מאנשיו סיפר "איזה מעשה מבעש"ט, איך הוא מתנהג בדרכו את הנשים, ואיך הוא

(31) עיין "ברכה משולשת", עמודים 103-111. הוא הסכים "ו"ך סיון תקכ"ה" (נרס בטעות תקכ"ח) על "תוספת שבת", פס"מ, תקכ"ה.

(32) "נודע ביהודה", מה"ק, סימן מ"ג.

(33) "ספר יהושע", או"ה, סימן י"ו.

(34) על דברי בעלי "טורי זהב" ו"מגן אברהם" כותב, כי "שגגו בזה האחרונים", "מטעמי יצחק", סימן א', "לא קיימא לן פסקא שהמציא בעל משנה למלך", "נודע ביהודה", מה"ק, אה"ע, סימן ע"ו.

(35) "נודע ביהודה", מה"ק, אה"ע, סימן ע"ז.

(36) "ברכה משולשת", עמוד 111. על פי "עטרת מנחם", עמוד 64, אמר עליו הבעש"ט "שמרח" אלול והלאה הוא מרקיב את הספר ראשית חכמה בדמעות".

(37) "עטרת מנחם", עמוד 64.

(38) "אהל נפתלי", עמוד 73 ועמוד 138. שו"ת "אמרי דוד", פתחה, אות י"ד.

עוד אני רעב ואין לי מה לאכל. — אמר הבעש"ט: — אגיד למעלתו האמת: למלאכים צפיתי, לשרפים לא צפיתי! — נטל ר' יצחק הט"ס ופינהו מלפניו ולא היה יכול לאכול עוד שום דבר.

במוצאי שבת קדש, בשעת סעודת מלוה מלכה, שאלו הבעש"ט: — מפני מה מנע מעלתו ממני כח הפעולה בקמיעות שנותן אני לעזרת בני אדם? — החזיר ר' יצחק: — אסור להשתמש בשמות הקדושים. — אמר לו הבעש"ט: — בקמיעות שלי לא נכתב שום שם ושום השפעה, רק שמי לבד — "ישראל בן ישרה בעש"ט". — לא רצה ר' יצחק להאמינו בזה, ואמר לו: — איך אפשר להיות שרק שמו לבד יעשה פעולות נוראות כאלה? —

הביאו לפני ר' יצחק כמה קמיעות. פתח אותן וראה כי צדקו דברי הבעש"ט. פתח ר' יצחק פיו ואמר בזה הלשון: — רבנו של עולם, פשיש לאדם פרנסה משמו של עצמו, מה איכפת לך? תחזיר לו כח הפעולות בקמיעות שכתוב שמו בהן. —

וכך הוה: מאז ואילך הור הבעש"ט לפעול פעולות גדולות ונוראות בקמיעות שלו.

תמהו כל האנשים שעמדו שם, שנמצא כח באדם זה להפוך רצונו של הבעש"ט. אמר הבעש"ט: — מה אוכל לעשות? הרב ר' יצחק הוא עכשיו צדיק הדור וכל העולמות מתנהגים על פיו. יש כמה דברים מהתנהגותו שלא הוטבו בעיני, אלא שמוכרח אני לשתוק, וכשהוא אומר פירוש בפרי עץ הים, אף שאני יודע פירוש אחר אמתי מזה, מכל מקום מוכרח אני לשתוק⁽⁴⁷⁾.

טיב יחסו של ר' יצחק לבעש"ט קשה לברר. יש כנראה גרעין היסטורי באגדות המספרות על רצונו של ר' יוסף, אבי ר' יצחק, לעלות לארץ ישראל יחד עם הבעש"ט, ועל התנגדותו של ר' יצחק לבעש"ט. אלה החושבים את ר' יצחק לתלמיד הבעש"ט⁽⁴⁸⁾ אין להם על מה להשען. אמת היא שבנו ר' יהואל מיכל מלוטטוב נעשה לאחד ממפיצי תורתו של הבעש"ט, אולי התקרב לבעש"ט אחרי פטירתו של אביו.

מידותיו ומאמריו

ר' יצחק היה מכובד על בני דורו ומלומד בנסים. בעיר אוסטראה נשתמרה אגדה שיש בה גון מיוחד. "פעם אחת חלתה בתו של הקצין ר' יוזפא והיא בלילה גברה עליה המחלה וכמעט שהגיעה עד שערי מות. וישכם ר' יוזפא בבוקר לבית מדרשו, הלק צדקה לכל היושבים בבית המדרש ובקש מהם שיתענו ויעתירו תפילות להשם שישלח רפואה לבתו. הדבר מובן כי כל היושבים השתתפו בצרתו של מטיבם ואיש חסדם זה. כל היום התענו עפכו צקון להשם בתפלות נעים זמירות ישראל. אך ההסיד ר' יצחק לקח מעות הצדקה שנתן לו

של הבעש"ט, ועלה במחשבתו שבודאי הוא פועל זה על ידי השפעות בשמות הקדושים, לכן גזר אומר בזה הלשון: ודאשתמש בתגא הלך, ר"ל צריך שיחלוף ויעבור כח הפעולה של הקמיעות. וכך הוה: ניטל כח פעולתו של קמיעות הבעש"ט ולא היו מועילות כלל וכלל. כך נמשך הדבר י"ב חדש. כשנתוודע הדבר להבעש"ט, שאין שום תרופה עולה מהקמיעות שלו, הקר ודרש על זה ונתגלה לו הדבר, שהוא בסיבת דיבורו של הצדיק ר' יצחק מדרוהור ביטט.

עשה בעש"ט דבר גדול על פי צירוף מיוחד של "אגא בכח". ר' יצחק היה בדרך ובכח הצירוף טעה בחשבון של ימות השבוע: ביום השני אמר יום ראשון בשבת, וכן עד יום המשי, שמנה אותו ליום רביעי, ולמחרת ביום החמישי לשבוע להשבנו בא לעיר מוויבז, ובאמת היה יום הששי. בדעתו היה לנסוע לשבת קודש לעיר אחרת הסמוכה, ומפני שהיה בדעתו שהוא יום החמישי, לא היה בהול לצאת לדרך, בחשבו שעדיין יש לו שהות שני ימים לנסיעה. עמד באכסניה שלו במנוחה: התפלל, אכל, ושכב לישון מטורה הדרך. היה מהרהר: עדיין יש לי יום שלם לנסיעת דרכי המועט. כאשר קם משנתו ראה והנה בבית האכסניה המפה פרוסה על השלחן, ועליה לחם הפנים של שבת קדש, ומנורה זקופה עם נרות להדלקה לכבוד שבת. נשאר עומד משתומם ותוהה על הדבר הזה. ענה ואמר לאשר על הבית: — מדוע הכינו הכל כמו בערב שבת קדש? הלא היום יום חמישי בשבת! — אמרו לו האנשים: — הרי היום ערב שבת קדש אחר הצהריים! — פג לבו ולא האמין להם. יצא החוצה והנה כמה בני אדם הולכים כתנותיהם תחת אצילי ידיהם והם רצין והולכין לבית הטבילה, וכמה בני אדם חוזרים מהטבילה. אז הבין כי נאמנו דברי האנשים, ונכנס הביתה והכין עצמו לקבלת שבת.

בתוך כך בא אליו הבעש"ט להזמין לביתו לסעודת שבת, ופצר בו מאד. ור' יצחק היה מסרב ואמר: — הנה בעל הבית הכין בשבילי כל מיני עונג ושמחה, ואיך אעשה כדבר הזה להפסידו כל הכנתו? — ענה הבעש"ט: — כבר בקשתי מבעל הבית ומחל לי על כבודו והפסדו. — דחה אותו ר' יצחק בתירוצים אחרים. לבסוף אמר לו: — עיקר הדבר הוא שאני אוכל הרבה פדי שביעה, ולא תספיק לי הזמנת מעלתו כל די סיפוקי. — החזיר הבעש"ט: — כבר הכינתי סעודה מספקת למעלתו. — פצר בו מאד עד שנתרצה לו והלך לבית הבעש"ט לשבת.

ישבו לאכל סעודת שבת. ור' יצחק היה דרכו שהיה מתענה הרבה, מערב שבת לערב שבת, אבל בשבת היה לו טס של כסף שהיה חקוק עליו שם הויה, ברוך הוא, והיה נותן עליו אכילה הרבה, והמאכל היה נשרף ממש. תיפף אחר הקידוש הציע ר' יצחק את הטס של כסף, היינו שהניחו על אגודלו, פדרפו, והיה מביט אל מראהו בכל עת הסעודה. כשהתחיל לאכול הניחו לפניו כל המאכלים שהכינו, והוא אכל הכל. אחר גמר הסעודה אמר להבעש"ט: — הלא הבטיח לי מעלתו שיתן לי צרכי עד די סיפוקי, ועתה

(47) "זכרון לראשונים", עמודים 1514; א. כהנא, ספר החסידות, עמודים 65-63; על פי קאמפלדאה, "דור דעה", עמוד כ"ח, קרה הדבר בעת שבתו של ר' יצחק באוסטראה.
(48) פנון "שם הגדולים ההרש", מ"ה, רל"ד; ראקינזאהן, "תולדות בעלי שם טוב", עמוד 35.

ר' שמואל זיינוויל זה היה אב"ד בוואלווב, והיה תלמידו של הה"ק ר' מעכלי מולאטשיב זל"ה וכאשר בא אצלו פעם ראשון כיבד אותו מאוד ואמר להמקורבים שלו אל יתפלא בעיניכם שעשיתי לו כבוד כזה כי הוא נולד מברכות אבי הה"ק ר' יצחקיל מדראפיטש זל"ה שבירך אותו שיהיה גאון וצדיק ובודאי יהי כן⁽⁵⁰⁾.

ר' יצחק היה מקובל מופלג, מיוחד יהודים ועושה נפלאות. ר' ישכר בר, אב"ד בזלוצ'וב, גיסו של ר' לוי יצחק מברדיצ'וב ותלמידו של המגיד ממזריץ', מחבר ספר "בית עיני" בנגלה וספר "מבשר צדק" על התורה בחסידות, מספר על "הרב המנוח החסיד מו"ה יצחק דראפיטש זל"ה שפעם אחת היה תועה בדרך ובא בלילה ביער גדול, והיה מיחד יחוד אחד, ועל ידי היהוד עשה טובה גדולה להשר של היער. ועל ידי זה הוליד אותו לעיר מקום הפצו בהרף עין⁽⁵¹⁾.

מה טיב "הטובה הגדולה" שגמל ר' יצחק לשר היער? על פי ר' ישכר בר, המלאכים הם בבחינת "עומדים" במדרגתם, ואינם הולכים ממדרגה למדרגה. רק הצדיקים יכולים להעלות אותם למדרגה יותר גבוהה ולדביקות יותר גדולה בקב"ה. וכך פירש את הפסוק, "ומלאכי אלהים עולים ויורדים בו", הם עולים ויורדים על ידי הצדיק.

מספרים שר' יצחק, בשבתו בבראד, היה בנו ר' מיכל צעיר לימים, והיה מלמד בעצמו את בנו. פעם נתרגו הבן על אביו והלך ללמוד בשיבת ר' יצחק הורוויץ. בני הישיבה שמחו לקראתו והצעיר למד שם שלשה ימים. אז התפייס עם אביו וביקש אותו שוב שילמוד עמו. בני הישיבה חרה אפם על שעזב את חברתם, והלכו לפני בית המגיד ר' יצחק דרוהוביצ'ר, ועמדו בחוץ ויחכו לו. פשיצא הצעיר אמרו אליו: — קודם שלמדת לפני רבינו ולא ידעת את חריפותו אין לתמוה שלא באת אליו. אך עתה שלמדת אצלו שלשה ימים וראית שעולה הוא בחריפתו על אביך, מדוע עזבת את הישיבה ושבת לאביך? השיב להם: — אני מעוני לא למדתי עם שום איש. מאלף בית עד עתה למדתי אצל אבי. ותמיד אני רואה אותיות פורחות מפיו בעת למדו עמי. עתה כשישבתי שלשה ימים אצל ר' יצחק הורוויץ ולא ראיתי כזאת הוכחתה לפיכך את אבי ולבקשהו שילמוד שוב עמי⁽⁵²⁾.

ר' צבי הירש מזידיטשוב אמר בשם ר' יצחק מדרוביץ': "כאשר רוצים לומר תורה לפני בני ישראל צריך להיות על כל פנים על אחד מג' אופנים. א. שיהיו דברי התורה לטובת נפש האומר. ב. שהיה התורה שיאמר לטובת כלל ישראל. ג. שלא יאמר תורה עד שישמע מפי הגבורה⁽⁵³⁾".

מספרים שר' יצחק היה אומר: כאשר אני רוצה לצאת לדרך להוכיח את בני ישראל ולהעלות הנשמות הנידחות, מיד בא יצר הרע ואומר לי: יצחק, שב בביתך ולמוד תורה. למה לך להטלטל ממקום למקום? למה

ר' יוחנא ושלח לאשהו ויצו לה שתכין למענו ארוחת הבוקר מבשר ודגים ושאר מטעמים כמו סעודת שבת. אחר התפלה הלך לביתו ויאכל ויטיב לבו. גם שבת מי דבש אחר הסעודה והזר לבית המדרש לעבודתו. יושבי יעב"ץ אשר נודע להם הדבר חרה להם מאד על זה. וגם לפני הקצין ר' יוחנא הגיע הדבר. אך הוא לא הגיד לו מאומה. והי אה"כ נתרפאה בתו של ר' יוחנא וכאשר שבה לאיתנה עשה ר' יוחנא משהתה לפני היושבים בבית מדרשו ובראשם ישב הרה"צ ר' יצחק. בעת המשהתה שאל ר' יוחנא את הצי' ר' יצחק איך מלאו לבבו להתענג במאכל ובמשהתה ביום אשר הברירו ענו בצום נפשם והרפו תפלה ובקשה עבור בתו שהיתה אנושה מחלתה? ויען ר' יצחק ויאמר, אם אני אתענה ואתפלל כל היום לא יהיה שום הידוש ולא יעשה שום רועם בעולם העליון, פי אין תימה על דבר תמיד ורגיל. אולם אם אני אכלתי באחד מימי החול סעודה מבשר ודגים כסעודת שבת נעשה רועם גדול שם בעולם העליון, זה לזה שואלים, אלה לאלה ממללים, אנה לקח יצחק מעות, לא חודש ולא שבת היום? אז נודע הדבר כי בת ר' יוחנא חולה היא ור' יוחנא חלק צדקה להיושבים לפני ה' בבית מדרשו ובזכות התורה והצדקה חננו ופדוה מרדת שהת...⁽⁴⁹⁾.

ושוב מספרים "שפ"א הי' ר' יצחקיל מדראפיטש נוסע עם הה"ק ר' מאיר מפרומישראל זל"הה שהי' בימי הבעש"ט זל"הה. עבור פדיון שבויים. והי' עש"ק והיו תועים מדרך הישר כמה שעות לתוך היער הגדול ולא ידעו הדרך וכאשר הגיע פחצות היום, ותמיד הי' דרכם שלא ליסע אחר הצות היום, ועשו מה שעשו ובא שר היער והראה להם הדרך ואמר להם שילכו וישבתו בש"ק אצל הה"ק ר' מרדכי פעשים פי הוא שר התורה בדור הזה. וכן הי' שבאו אצלו על שבת וכיבד אותם מאד פי תיכף הרגיש את גודל קדושתם, ושבת אחר הסעודה הלך הה"ק ר' יצחקיל הנ"ל לבית המדרש לדרוש איזה דרשה ותוכחת מוסר ואז היו כל אנשי העיר ת"ח גדולים אך היו מתנגדים והיו חושבים לסתור הדרשה שלו כדי לביישו. אך הה"ק ר' מרדכי פעשים הנ"ל הי' מרגיש בהדבר כאשר היה יושב בביתו ואמר להאנשים פואו ונלכה לשמוע הדרשה של הג' הקדוש ר' יצחקיל והלך לבית המדרש לשמוע הדרשה. וכל הה"ח שהיו בבית המדרש כאשר ראו אותו נפל עליהם פחד גדול ונעשו כאבן דומם ועמד בשם עד שאמר הדרשה ואח"ז הלך עמו לביתו ושלח להבי' משק' ואחר השבת הלך בעצמו וקיבץ עבורו סכום הגון ועשה סעודה גדולה עבורם וכאשר הלכו ושמו לדרך פעמיהם אז אמר הה"ק ר' איציקל הנ"ל, הלא כל אנשי העיר לא כיבדו אותנו אך כבודו ע"כ בזה אברכך. שכן יולד לך ויהי ת"ח וגאון וצדיק כמותי. וכן הי' ובשנה זו נולד לו בן וקרא שמו שמואל זיינוויל. ואח"ז הלך הק' הנ"ל לבית עולמו וקברו אותו ואח"ז נעלם הקבר שלו ולא ידע איש את קבורתו עד היום הזה. ונכדו הוא אה"י מהרי"ץ מסטרטין ז"ל אמר אשר הקבר שלו הלך לארץ ישראל.

(49) מזכרת לגדולי אוסטראה, עמודים 148-149.

(50) "דגל מחנה יהודה", עמוד כ"ד.

(51) "מבשר צדק", פרשת קרח.

(52) "קבוצת יעקב", נ"ה ב'.

(53) ר' זאב וואלק מלובוב, "זכר טוב", לבוב הרע"א, ה' ב'.

צדקה בכל עת, בזה אינו בא אל הקודש פנימה לקדש נשמתו, כי אם בצדקה גמורה אל אחרים. עד כאן לשונו⁵⁶).

זאת חוקת התורה (במדבר י"ט, ב'), פרש"י — לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר, מה המצוה הזאת? ומה טעם יש בה? לפיכך פתב בה חוקת, גזירה היא מלפני, אין לך רשות להרהר אחריה. בספר שנידפס קרוב לזמנו של ר' יצחק נאמר: "שמעתי בשם המנוח החכם החסיד המפורסם בדורו לשבח ה"ה מוהר"ר יצחק זצ"ל הגקרא בפי כל ר' איצק דראפטשור, והקשה החכם הנ"ל על מצוה זו ישאל הטעם? ותירץ פי בלבד הטעם אשר יש בה, על פי סוד, אשר על טעם על פי סוד אמר שלמה המלך אמרתי אהכמה והיא רחוקה ממני (קיהלת ז', כ"ג), אבל גם על פי נגלה יש טעם למצוה זאת פמבואר פרש"י ז"ל מיסודו של ר' משה הדרשן באריכות⁵⁷). ותוכן דבריו הבוא אמו ותקנה ציאת בנה, דהיינו לכפר חטא העגל⁵⁸). וידוע מאמר הכמינו ז"ל שאמרו על פסוק שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים שש כנפים לאחד, בשתיים יכסה פניו ובשתיים יכסה רגליו ובשתיים יעופף (ישעיהו ו', ב'). פי כף רגליהם ככף רגל, על כן בשתיים מכסים רגליהם שלא להזכיר חטא העגל, וכן יסד הפייטן בחרוז והחיות בוערות (שחרית לראש השנה) בלי להזכיר עגל אש. ולטעם זה הקפידה התורה שלא יפנס פה גדול לפני ולפנים בבגדי זהב כי אין קטיגור נעשה סניגור (ראש השנה כ"ו, א'). כי ביום פקדי ופקדתי עליהם הטאתם (שמות ל"ב, ל"ד). עד כאן, ועל פי הקדמה זאת אמר החכם הנ"ל כי כוונת השטן לשאול טעם מצוה זאת דווקא כדי שיאמרו לו הטעם לכפר מעשה העגל כנ"ל, ומתוך כך יוזכר עון העגל ויהיה לו מקום לקטרג. על כן פתב בה חוקת, אין לך רשות להרהר אחריה. עד כאן שמעתי בשם החכם הנ"ל, ודברי פי חכם חן ושפתותיו ידובבו בקבר⁵⁹).

גדול היה כבודו בעיני הצדיקים. ר' בנימין מגיד מישרים בזלויץ פותב עליו: "הויתק והחסיד המופלא איש אלקי"⁶⁰). ר' אברהם דוד מבוז'אץ מכנה אותו בשם "הרב המוכיח המפורסם בשם טוב"⁶¹). ודברי ר' ישכר

הבטל עצמך מתלמוד תורה? ואני אומר לו: אני נוסע לשם כסף, מפני שכר שאקבל, וזקוק אני לכסף, וכאשר היצר הרע שומע דברים כאלה הוא משיב לי מיד: אם לשם כסף אתה נוסע, לך לשלום; ומצוה גדולה תעשה. ושוב אינו מפריע אותי. אָמנם כאשר אני מגיע למקום שבו עלי לדרוש ברבים, אני משליך את המחשבה הזאת ודורש ומוכיח לשם שמים. ובוה אני מקיים, "שלח תשלח את האם", דהיינו את המחשבה הראשונה, "ואת הבנים" — מצות ומעשים טובים — "תקח לך". פי אי אפשר לשום מצוה רבה שלא תהיה בהתחלתה תערוכת של יצר הרע, פי כאשר אדם ירצה לעשות מצוה לשמה יתגרה בו היצר להלחם כנגדו, ויבטל אותו מעשית המצוה. אָמנם, כאשר אדם מתחיל בפניה, אין היצר עומד למכשול לו. ובתוך העשייה הוא משליך את הפניה ועושה לשם שמים. הייב אדם להסתיר את כוונותיו מפני היצר, ור' צבי מוידויצ'וב מצא רמז לזה בפסוק: "וילך אברם כאשר דבר אליו ה' וילך אתו לוט". לוט משמע מכסה, עטיפה, כמו "לוטה בשמלה" (שמואל א', כ"א, י').⁶²

מפתגמים נשתמרו רק גרגרים אחדים. "שמעתי אומרים בדרך מוסר בשם הויתק והחסיד המופלא איש אלהי מו"ה יצחק הנקרא ר' איציק דראהפיטשיר זצלה"ה, דעולם נוהגים שמעכבים כעסם על חבריהם עד יום ערב יום הכפורים ואז מפייסים זה את זה. ואין זה הדרך יחלק אור, כי צריך האדם למחול לחבירו קודם השינה על כל שעשה לו חבירו דבר שאינו הגון באותו יום, ולומר שארי ליה מארי לכל מאן דמצער לי. וכן אם חטא אדם פנגדו בלילה צריך למחול קודם אור השמש, פגודע מוזהר, ולא לכבוש כעסו על חבירו שנה תמימה. וזה אמר ואמרת להם זה האשה אשר תקריבו לה' — שתעשו לו נחת רוח מזה — כבשים בני שנה — רצה לומר, זה הדבר אשר כבוש בלבכם שנה תמימה עד ערב יום הכפורים, לא תעשו כן, אלא — שנים ליום — שני פעמים ליום — את הכבש האחד תעשה בבוקר — מה שכבוש בלבכם תעשו, לשון תקן. כמו וכן הבקר אשר עשה (בראשית י"ח, ח'), — ואת הכבש השני תעשה — תתקן — בין הערבים קודם השינה. ודברי פי חכם חן⁶³).

ואל יבא בכל עת אל הקודש — "שמעתי מפי הרב המגיד המפורסם מוהר"ר יחיאל מיכל ז"ל שאמר בשם אביו החסיד המפורסם מוה"ר יצחק ז"ל: איתא בגמרא (פתובות נ"א, א') עושה צדקה בכל עת (תהלים ק"ו ג') זה המפרנס (צ"ל הזן) בגיו ובנותיו כשהם קטנים. אם כן העולם פוטרין עצמן מצדקה לאחרים ואומרים שיוצאין בזה, שנקרא גם כן צדקה. וזה שאמר הכתוב ואל יבא בכל עת, דהיינו באותה הצדקה שמרומו בפסוק עושה

54) ר' יצחק יהודה יחיאל מקאמנא, "וזהר ח", שמות חלק ב', דף ז', עמוד ד'; "נתיב מצותיך", שביל התורה, ד'; "היכל הברכה", סוף דברים, לקט אמרי פנינים.
55) "תורי זהב" לר' בנימין מזלויץ, מאהליב, תקע"ו, פ' פנחס. בשם בנו של ר' יצחק, ר' יחיאל מיכל מזלויטשוב, מוסרים שציווה לבניו "שיתפללו בעד השונאים שיהיה להם טוב". "מים רבים", עמוד 95.

56) "גנוני יוסף" לר' יוסף ממשפחת בלון, ראב"ד אלעסק ורב ומגיד מישרים מסטנאב, לבוב תקנ"ב, פ' אחרי, מעניין שפתגם זה מובא בספר "תולדות יצחק" לר' יצחק מנסכיוש, פ' אחרי, בשם החווה מלובלין.

57) פרש"י במדבר י"ט, כ"ב.

58) תנחומא ישן, חקת, ה'.

59) פירוש זה הובא בספר "קדושת לוי", סוף פרשה כי תשא בשם צדיק אחר: "ושמעתי מהרב החסיד מו"ה אברהם חיים נ"י מק"ק זלאטשוב".

בספר "מים רבים", עמוד 87, נזכר מנהג של ר' יצחק לקרוא ארבע פרשיות, שנים מקרא ואחד תרגום, בערב שבת של ארבע פרשיות. וכך היו נוהגים כמה מנכדים.

60) עיין למעלה והערה 55.

61) עיין למעלה הערה 23.

בדביקות נפלא כל רגעיו לעבודת השם. זקוני הה"ק מאפטא אמר זה אני יודע שצריך להיות בכל דור צדיק אחד אשר מפתח התורה בידו, אך לא הייתי יודע מי הוא הצדיק וכאשר באתי אל הה"ק רי"מ הנ"ל כאשר פתח פיו הקדוש לומר תורה אזי כל הספיקות שהיו לי בתורה כולם נתיישבו לי וכאשר פסק מלומר חזרו לי הספיקות למקומן וזו ידעתי אשר מפתח התורה בידו" (67).

מספרים בשם ר' אורי השרף מטטרליסק, שר' יצחק תיקן אלף גלגולים טרם הביא את נשמת בנו ר' יחיאל מיכל לעולם (68). עוד מספרים "שפעם אחד בא אל הרה"ק ר' זוסיא ז"ל מהאניפאלע איש בעל עבירות גדולות רח"ל והרה"ק הכיר בפניו ויבקש להחזירו בתשובה והאיש קיבל עליו מכאן ולהבא להתנהג כשורה אבל לתקן את העבר אמר שאין בכוה לעשות סגופים ותעניות. ואמר לו הרה"ק הר"ז ז"ל שאם יקבל עליו להתנהג כפי אשר יצוה עליו אזי הוא יקבל על עצמו לעשות סגופים על הטאיו ויבטיח לו עולם הבא וכן עשו. והרה"ק עשה סגופים על הטאיו ושום איש לא ידע מזה. פעם אחד ראו בני ביתו שעושה גלגול שלג בעת הקור הגדול ונורא ועוד מעט היתו בו ויעכבו על ידו שלא יעשה עוד. ויבקש מהם שרק עוד הפעם יניחו אותו לעשות גלגול שלג כאשר שבפשו הוא ולא רצו בשום אופן. ויה' ממחרת ויבא לביתו הרה"ק ר' מעכעלע זלאטשעווער ז"ל בנו של הרה"ק ר' איציקל דראהביטשער ויכיר בפניו רושם ההטאים ויתבהל מפניו וישאלהו פשר דבר ויאמר לו המאורע שקבל עליו להסתגף בעבור הטאי נפש מישראל. ויכיתו על פניו על מה ראה על ככה להסתכן נפשו והרה"ק ר' זוסיא היה תפוס ברעיונותיו ולא האזין למילולו. ובתוך כך נתיישב הרה"ק ר' מעכעלע ז"ל על מה שהוכיחו באמרו שלא די שהוא מסר נפש בעד נפש מישראל, ועוד הוכיחו על פניו ויתחיל לפייסו ומתוך הפיוס נתוודע לו שהוכיחו ויה' לו חלישת הדעת ויהי קטרוג גדול בשמים על הרה"ק ר' מעכעלע על שעשה חלישת הדעת להרה"ק ר' זוסיא ויגזרו עליו להפטר מן העולם. ויתוודע לאביו ר' איציקל דראהביטשער בעולם העליון וימליץ בעד נפש בנו ויפסיקו שבאם יפעול אצל הר"ר זוסיא שימחול לו יפטרו אותו. ויבא הרה"ק ר' איציקל מהעולם העליון אל הר"ר זוסיא לבקש מפניו שימחול לבנו ויאמר (ויעתר) לו אדרבה לא בלבד שהוא מוחל לו גם מתפלל עליו לחיים ולבריאות והר"ר זוסיא לא ראה את פני הקדוש ר' איציקל רק קול דבריו שטע, וישאלהו על מה אינו רואה אותו ויאמר לו על כי עדיין לא הקן עוד לגמרי את הרושם ויבקש ממנו שיסייע לו לתקן. ויאמר אליו שילך אל המקוה ויכוון הכוונות הידועים לו וכן עשה. ואז ראה פניו המזהירים כשמש בצהרים. ואז נגלה הרה"ק ר' איציקל לבנו ר' מעכעלע ז"ל ויזהירו להזהר בגחלת הר"ר זוסיא כי גדול הוא בשמים" (69).

בר מזלוציוב נזכרו למעלה (62). מחבר ספר "גנוי יוסף" כותב עליו "החסיד המפורסם" (63).

כשבא ר' יחיאל מיכל, בנו של ר' יצחק, אל הבעש"ט בפעם הראשונה ציווה לכבדו ואמר לתלמידיו, "תדעו שהאיש הזה הוא בן הקדוש ר' יצחק דרוביצי", ואספר לכם שלר' יצחק נתנו מן השמים נשמה קטנה אשר אין כמעט בדור נשמה קטנה כמותה, והוא הגביה אותה למעלת נשמתו של ר' שמעון בן יוחאי" (64).

ר' משה טייטלבוים, אב"ד אוהעל, סיפר, "שפעם נפגשו בעולם העליון רש"י ז"ל עם הרב הקדוש ר' איציקל מדראהביטש. ושאל רש"י ז"ל לר' איציקל איזה זכות ומצוה יש לו לבנו הרב הקדוש ר' מיכל המגיד משרים מזלאטשוב מה ששומע שמרעישין בכל העולמות עם בנו הרב הנ"ל. והשיב לו ר' איציקל איך שלומד תורה לשמה. ולא נתקרה דעתו של רש"י ז"ל. ואמר לן עוד שבנו הרבה לסגף עצמו בתעניות וסגופים. וגם בזה לא נתקרה דעתו הקדושה. ואמר לו עוד אשר הרבה בגמילות חסדים וצדקה, ופיזר נתן לאביונים וכדומה. ועוד לא נתקרה דעתו. שוב אמר לו שרבים השיב מעון ועשה הרבה בעלי תשובה בעולם. ובוה נחה ושקטה דעתו של רש"י ז"ל... מה שמרעישין כל הפמליא של מעלה" (65).

לר' יצחק היה בן מפורסם, ר' יחיאל מיכל המגיד מזלוטשוב, מגדולי הצדיקים בדורו (66). מספרים שמנהגו של ר' יצחק היה "כשילדה לו זוג' בן זכר הלך תיכף לראות צורת הילד וכשהביט בהילד וסיים את דבריו קדשו בזה הלשון, גישט דאס האב איך געמיינט' וכשגמר התיבות הנ"ל והלך לחדרו כדרכו ונעלם הילד ושבק לן היי וכן הי' הולך הרבה פעמים בכל לידת אשתו ונסתלקו הרבה נשמות. רק כשנולד בנו הה"ק רי"מ הנ"ל והי' הפץ ג"כ לראות ולהביט בצורת הילד. וזו הקפידה עליו ולא רצתה להראות לו בשום אופן מטעם הנ"ל עד שהבטיח לה הבטחה גמורה שלא יאמר עוד את התיבות הנ"ל וכשהלך להביט בצורת קדשו סיים בזה הלשון: א, ווא אסך שענערע נשמות אָוועק גילאָזט". הוא היה תלמיד מובהק להבעש"ט ז"ל, אחר חתונתו התבודד עצמו אלף ימים ולא דיבר עם שום בני אדם ולא ראה שום פרי' והקדיש

(62) עיין למעלה והערה 51.

(63) עיין למעלה והערה 56. הספר "קול אריה" לר' אריה לייב המוכיח מפולנאה הובא לבית הדפוס (קארעין תקנ"ח) על ידי "ר' ישראל בהרבי המופלא מהור"ר יחיאל מיכל סג"ל נכד הרב המוכיח מהר"ר יצחק מדראהביטש" (מתוך הסכמת ר' לוי יצחק מברדיטשוב), "נכד הרב המאור הגדול החריף מו"ה יצחק מגיד משרים דק"ק דראהביטש" (מתוך הסכמת ר' אשר צבי אב"ד אוסטראה). האם זה ר' יצחק דרוביטשער שלנו?

(64) "אגרא דפרקא" לר' צבי אלימלך מדינוב, סימן כ"ט.

(65) "שיטת משה" על התורה, תהלה למשה עמוד ל"ה.

(66) עליפי "קנת סופרים", 1496, "שם ושארית", ל' נפטר ר' מיכל בן ג"ב בשנת תקמ"ו, וכנן נולד בשנת הצ"ג. מספרים כי ר' יצחק בא פעם פתאום אל הרב הגדול ר' אבאלי שהיה רב בשדה לבן, ושניהם נסעו לכפר הכמוך לשדה לבן, שם ישב יהודי בשם ר' משה שהיה לו "וויין הויין", ור' יצחק עשה שידוך עם בתו של ר' משה עבור בנו. "מים רבים", עמוד 139.

(67) "היחס בטשרנוביל ורוזין", עמוד 103.

(68) הסכמת ר' שלום מרדכי הפהן אב"ד ברעזאן לכפר "מים

רבים", עמוד 4.

(69) "שיחות יקרים", עמוד ה'.

